# “ARAB BAHORI” VOQEALARIDAN KEYIN MISR TASHQI SIYOSATIDA REJIM XAVFSIZLIGI OMILI (2013–2025-YILLAR)

***Alimxodjayeva Go‘zal Baxodirovna***
*Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti magistranti*

**Annotatsiya.** Maqolada 2013-2025-yillarda hukmron rejimning hokimiyatni saqlab qolish ehtiyoji Misr tashqi siyosatiga qay darajada ta’sir ko‘rsatgani tahlil qilinadi. Ilmiy adabiyotda Misr tashqi siyosati ko‘proq tashqi homiylar ta’siri va mintaqaviy kuchlar muvozanati bilan izohlanib, ichki siyosiy omillar yetarlicha e’tiborga olinmaydi. Neoklassik realizm, *omnibalancing* nazariyasi va ikki darajali o‘yinlar yondashuvi asosida rejim xavfsizligining tashqi siyosatga ta’sir ko‘rsatuvchi to‘rt mexanizmi ajratilib, ular yetti holat misolida tekshiriladi: Ko‘rfaz monarxiyalari va AQSh bilan munosabatlar, Tiran va Sanofir orollari masalasi, G‘azo, Liviya, GERD hamda 2023-2025-yillardagi moliyaviy qiyinchiliklar. Tadqiqot natijalari rejim xavfsizligi hamkorlarni tanlash va tashqi moliya manbalarini jalb qilishda hal qiluvchi omil bo‘lganini, chegara va suv masalalarida esa milliy xavfsizlik bilan uyg‘unlashib, yagona sabab bo‘lmaganini ko‘rsatadi.

**Kalit so‘zlar:** Misr tashqi siyosati, “Arab bahori”, rejim xavfsizligi, ichki siyosiy omillar, Abdulfattoh as-Sisi, harbiy-siyosiy elita, neoklassik realizm, *omnibalancing*, strategik avtonomiya.

# REGIME SECURITY IN EGYPT’S FOREIGN POLICY AFTER THE ARAB SPRING (2013–2025)

**Abstract.** This article asks how far the ruling regime’s concern for its own survival shaped Egypt’s foreign policy between 2013 and 2025. Egyptian foreign policy is usually explained by the influence of external patrons or by the regional balance of power, while domestic drivers tend to stay in the background. Building on neoclassical realism, omnibalancing and the two-level game approach, the article outlines four channels through which regime security affects foreign policy and tests them on seven cases: relations with the Gulf monarchies and the United States, the Tiran and Sanafir islands, Gaza, Libya, the GERD dispute and the financial strains of 2023–2025. Regime security proves decisive in the choice of partners and in raising money, whereas on border and water issues it merges with national security and is not the only cause.

**Keywords:** Egyptian foreign policy, Arab Spring, regime security, domestic factors, Abdel Fattah al-Sisi, military-political elite, neoclassical realism, omnibalancing, strategic autonomy.

## Kirish

Misrni Yaqin Sharqning boshqa davlatlari bilan bir qatorga qo‘yib bo‘lmaydi. U arab dunyosidagi eng ko‘p aholiga ega mamlakat, jahon savdosining muhim qismi uning hududidagi Suvaysh kanali orqali o‘tadi, Isroil bilan 1979-yilda tinchlik shartnomasi imzolagan va G‘azo bilan chegaradosh. 2011-yildagi qo‘zg‘olon, Muhammad Mursiyning qisqa prezidentligi va 2013-yil iyulidagi hokimiyat almashinuvi bu davlatning siyosiy tizimini butunlay o‘zgartirib yubordi. Abdulfattoh as-Sisi davrida tashqi siyosatda eski va yangi narsalar yonma-yon yashadi. AQSh bilan harbiy hamkorlik ham, Isroil bilan tinchlik ham saqlanib qoldi. Ayni paytda Qohira Saudiya Arabistoni va BAAga keskin yaqinlashdi, Rossiya va Xitoy bilan aloqalarni kengaytirdi. 2023–2025-yillarda G‘azodagi urush, Qizil dengizdagi hujumlar, valyuta tanqisligi va Efiopiyadagi GERD to‘g‘onining ishga tushirilishi esa eski savolni yana kun tartibiga olib chiqdi: Misr tashqi siyosatini aslida nima harakatga keltiradi?

Avtoritar davlatlarda tashqi siyosat odatda “milliy manfaat” degan so‘zlar bilan izohlanadi. Lekin hokimiyat tepasidagilarning o‘z o‘rnini saqlab qolish istagi bilan mamlakat manfaati har doim ham bir narsa emas. Shuning uchun ushbu maqolada asosiy savol shunday qo‘yildi: 2013–2025-yillarda Misrning qaysi davlatlar bilan yaqinlashgani va mintaqadagi qarorlari rejim xavfsizligi bilan qanchalik bog‘liq bo‘lgan?

Bu masala bo‘yicha adabiyotni taxminan uch guruhga bo‘lish mumkin. Realistik yondashuv tarafdorlari Misr xatti-harakatini mintaqadagi kuchlar muvozanati bilan tushuntiradi; neoklassik realizm bu qarashga rahbarlar idroki va davlat tuzilmasi kabi ichki o‘zgaruvchilarni qo‘shgan[1]. Avtoritarizm barqarorligini o‘rganuvchi mualliflar arab rejimlari nima uchun bunchalik chidamli ekanini qurolli kuchlar va tashqi yordam bilan bog‘laydi[2]. Brownlee esa AQSh–Misr ittifoqi vaqt o‘tib Qohiradagi rejimni ichkaridan mustahkamlovchi vositaga aylanganini ko‘rsatib bergan[3]. As-Sisi davriga oid ishlar orasida Roll tadqiqoti alohida o‘rin tutadi: unda 2013-yildan keyingi burilish hokimiyatni mustahkamlash va tashqi pul topish ehtiyoji bilan izohlanadi[4]. Achrainer ichki tahdidlar ehtiyojni, tashqi muhit esa imkoniyatni belgilaydigan ikki bosqichli ittifoq modelini taklif qiladi, Butter esa Misr va Ko‘rfaz davlatlari o‘rtasidagi

[1] Rose G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy // World Politics. 1998. Vol. 51, № 1. P. 144–172. DOI: 10.1017/S0043887100007814.

[2] Bellin E. Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring // Comparative Politics. 2012. Vol. 44, № 2. P. 127–149. DOI: 10.5129/001041512798838021.

[3] Brownlee J. Democracy Prevention: The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. DOI: 10.1017/CBO9781139198738.

[4] Roll S. Ägyptens Außenpolitik nach dem Putsch: Strategiewechsel zur Herrschaftssicherung. Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik, 2016. (SWP-Studie ; S 16). URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/studien/2016S16_rll.pdf (murojaat sanasi: 10.10.2026).

munosabatlarni ham ittifoq, ham raqobat sifatida talqin qiladi[5]. Shunga qaramay, bu ishlarning ko‘pi 2017-yilgacha bo‘lgan davr bilan cheklanadi. Rejim xavfsizligi bilan milliy xavfsizlik qayerda bir-biriga mos kelishi va qayerda ajralishi esa yagona mezon asosida deyarli tekshirilmagan.

Maqolaning maqsadi rejim xavfsizligi Misr tashqi siyosatiga qaysi yo‘llar orqali ta’sir qilganini va bu ta’sir qayerda tugashini aniqlashdan iborat. Bizning taxminimizcha, hokimiyatni saqlab qolish ehtiyoji Misrning hamkor tanlashiga va moliya manbalarini ko‘paytirishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Biroq milliy xavfsizlik, iqtisodiy zarurat va uzoq yillik strategik an’analar ham o‘z-o‘zicha muhim bo‘lgan, shu bois har bir holatda gipotezaga zid dalillar ham izlandi.

Tadqiqotda asosan jarayonni kuzatish (*process tracing*) usulidan foydalanildi. Har bir holatda ichki omildan boshlab rahbariyat manfaati, tashqi siyosiy qaror va uning natijasigacha bo‘lgan zanjir tiklanib, so‘ng boshqa izohlar bilan solishtirildi. Holatlar ataylab har xil tanlandi: ularning bir qismida (Ko‘rfaz, AQSh) rejim xavfsizligi kuchli ta’sir qilishi kutilgan bo‘lsa, boshqalarida (GERD, Sinay) milliy xavfsizlik ustun bo‘lishi kerak edi. Axborot agentliklari materiallari faqat sanalar va rasmiy bayonotlarni aniqlashtirish uchun ishlatildi. Maqolaning yangiligi shundaki, rejim xavfsizligining tashqi siyosatga ta’siri to‘rt mexanizm ko‘rinishida tizimlashtirildi va 2023–2025-yillardagi voqealar ham avvalgi davr bilan bir xil o‘lchov asosida tahlil qilindi.

## Asosiy qism

### Nazariy asos

Avvalo bir nechta tushunchani bir-biridan ajratib olish kerak, chunki ular ko‘pincha aralashtirib yuboriladi. *Milliy xavfsizlik* deganda davlat hududi, aholisi va suv kabi hayotiy resurslarini himoya qilish tushuniladi. *Davlat xavfsizligi* institutlarning hudud ustidan nazoratni saqlashi bilan bog‘liq; Sinaydagi qurolli isyonga qarshi kurash bunga yaxshi misol. *Rejim xavfsizligi* esa muayyan hukmron guruhning – Misr misolida prezident, harbiy rahbariyat va maxsus xizmatlarning – hokimiyatini raqiblar, ommaviy noroziliklar va ichki bo‘linishlardan asrashni anglatadi. Nihoyat, *iqtisodiy barqarorlik* to‘lov balansi, valyuta zaxiralari va qarzni to‘lash qobiliyati bilan o‘lchanadi. Iqtisodiy inqiroz rejimga xavf solishi mumkin, ammo uni rejim xavfsizligi bilan bir narsa deb bo‘lmaydi: bu avvalo davlat moliyasi va oddiy odamlarning turmushi bilan bog‘liq muammo.

Rose neoklassik realizmni tasvirlar ekan, davlatning tashqi siyosati avvalo uning nisbiy qudrati bilan belgilanadi, ammo tashqi bosim rahbarlar idroki va davlat

[5] Achrainer C. Egyptian Foreign Relations under al-Sisi: External Alignments since 2013. London ; New York : Routledge, 2022; Butter D. Egypt and the Gulf: Allies and Rivals : research paper. London : Chatham House, 2020. URL: https://www.chathamhouse.org/2020/04/egypt-and-gulf (murojaat sanasi: 10.10.2026).

tuzilmasidan o‘tib, o‘zgarib boradi, deb yozadi[6]. Bu fikr Misr uchun foydali, lekin yetarli emas, chunki bu nazariyada ichki omillar faqat o‘tkazgich vazifasini bajaradi. Hokimiyatni saqlash rahbarlar uchun maqsadning o‘zi bo‘lgan vaziyatlarni u to‘liq tushuntira olmaydi.

Bu bo‘shliqni David taklif qilgan *omnibalancing* tushunchasi to‘ldiradi[7]. Uning fikricha, rivojlanayotgan mamlakatlar rahbarlari ittifoqchi tanlashda faqat tashqi dushmanlarni emas, balki ichkaridagi raqiblarini ham hisobga oladi. Misr misolida bu juda yaqqol ko‘rinadi: Qohira bilan Ko‘rfaz monarxiyalarini, eng avvalo, “Musulmon birodarlar”dan bir xil xavfsirash yaqinlashtirgan. Bellin ham “Arab bahori” davrida rejimlarning taqdiri ko‘p jihatdan qo‘shin qaysi tomonni tanlashiga bog‘liq bo‘lganini ko‘rsatgan[8].

Putnam ikki darajali o‘yinlar haqidagi ishida rahbarlar xalqaro muzokaralarda bir vaqtning o‘zida ichki auditoriyani ham hisobga olishga majbur ekanini yozgan[9]. Avtoritar Misrda parlament ratifikatsiyasi jiddiy to‘siq emas, lekin bu ichki cheklovlar umuman yo‘q degani emas. Orollar, Nil suvi yoki Falastin kabi ramziy masalalarda odamlarning noroziligi rahbariyatning qo‘lini bog‘lab qo‘yishi mumkin.

Shu nazariyalar asosida rejim xavfsizligi tashqi siyosatga ta’sir qiladigan to‘rt yo‘lni ajratdik. Birinchisi (M1) moliyaviy omon qolish bo‘lib, bunda tashqi siyosat valyuta, kredit va investitsiya jalb qilish vositasiga aylanadi. Ikkinchisi (M2) – ichki tahdidni tashqi siyosat orqali boshqarish, ya’ni ichki muxolifat bilan aloqador xorijiy davlatlarga nisbatan qattiq pozitsiya. Uchinchisi (M3) legitimlik bilan bog‘liq: suverenitet, Nil va Falastin masalalaridagi bayonotlar ichki auditoriya uchun ham aytiladi. To‘rtinchisi (M4) – harbiy institutning o‘z iqtisodiy va korporativ manfaatlari. Albatta, agar biror qarorni har qanday Misr hukumati baribir qabul qilgan bo‘lsa (masalan, GERDga qarshilik), uni rejim xavfsizligi foydasiga kuchli dalil deb bo‘lmaydi.

## 2013-yildan keyingi siyosiy tizim va harbiylarning o‘rni

2013-yildan keyin hokimiyat prezident, qurolli kuchlar va xavfsizlik xizmatlaridan iborat tor doirada to‘plandi. Qarorlar qabul qilinadigan joy torayishi bilan ichki tahdidlarni qanday ko‘rish tashqi siyosatda nimaga ustuvorlik berilishini ham belgilay boshladi.

Bu jarayon 2019-yil aprelidagi konstitutsiyaviy o‘zgartishlar bilan huquqiy jihatdan mustahkamlandi. Prezidentlik muddati to‘rt yildan olti yilga uzaytirildi va

[6] Rose G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy.
[7] David S. R. Explaining Third World Alignment // World Politics. 1991. Vol. 43, № 2. P. 233–256. DOI: 10.2307/2010472.
[8] Bellin E. Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East.
[9] Putnam R. D. Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games // International Organization. 1988. Vol. 42, № 3. P. 427–460. DOI: 10.1017/S0020818300027697.

amaldagi prezidentning 2030-yilgacha hokimiyatda qolishiga yo‘l ochildi[10]. Konstitutsiyaning 200-moddasi esa qurolli kuchlarga konstitutsiya, demokratiya va fuqarolar huquqlarini himoya qilish vazifasini yukladi. Amalda bu harbiylarni siyosiy tizimning kafolatchisiga aylantirdi, parlament yoki sudning tashqi siyosatga aralashish imkoniyati esa yanada qisqardi.

Harbiylarning iqtisodiy roli ham e’tiborga loyiq. Sayigh 2013-yildan keyin harbiy idoralar qurilish, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida ancha kengayganini batafsil yozadi[11]. Shu bilan birga u harbiylarning milliy iqtisodiyotdagi ulushi ko‘pchilik o‘ylaganchalik katta emasligini ham ta’kidlaydi, bu esa “harbiylar hamma narsani hal qiladi” degan oson xulosadan saqlaydi. Tashqi siyosat nuqtayi nazaridan muhimi boshqa narsa: megaloyihalar va qurol xaridlari mamlakatning tashqi pulga ehtiyojini oshirib yubordi.

Roll bu davrdagi asosiy ziddiyatni yaxshi ilg‘agan[12]. Uning yozishicha, prezident va uni qo‘llab-quvvatlagan harbiylar uchun tashqi moliyaviy yordam hayot-mamot masalasi edi, chunki davlat bankrot bo‘lsa, yangi tuzum ham qulashi mumkin edi. Lekin rahbariyat pul berganlarning siyosiy shartlariga bo‘ysunishni ham istamadi. Pul topish va shartlardan qochish o‘rtasidagi bu tortishuv keyingi o‘n yil davomida Misr tashqi siyosatidagi ko‘plab qarama-qarshiliklarni tushunishga yordam beradi.

**Ko‘rfaz monarxiyalari va AQSh bilan munosabatlar**

Mursiy ag‘darilganidan bir necha kun o‘tib Saudiya Arabistoni, BAA va Quvayt Misrga jami 12 mlrd dollar yordam va’da qildi[13]. Butter hisob-kitobiga ko‘ra, 2013-yil iyulidan 2016-yil avgustigacha Ko‘rfazdan kelgan mablag‘ 30 mlrd dollar atrofida bo‘lgan[14]. Yordamning aynan shu paytda, “Musulmon birodarlar”ga qarshi keskin kurash ketayotganda kelgani tasodif emas edi. Qohira uchun bu ham pul (M1), ham umumiy dushmanga qarshi siyosiy qo‘llab-quvvatlash (M2) edi.

Shunga qaramay, Misrni Ko‘rfaz pullariga sotilgan davlat deb ko‘rsatish ham to‘g‘ri bo‘lmaydi. 2016-yil oktabrida Misr BMT Xavfsizlik Kengashida Suriya bo‘yicha Rossiya loyihasini yoqlab ovoz berdi, holbuki Saudiya Arabistoni bunga qat’iyan qarshi edi; as-Sisi bu qadamni mustaqil qaror qabul qilish huquqi bilan asosladi[15]. Yamanda ham Misr Saudiya boshchiligidagi koalitsiyada nomigagina

[10] Egypt Votes on Changes That Would Allow President Abdel Fattah el-Sisi to Rule until 2030 / Associated Press // CBS News. 2019. 20 April. URL: https://www.cbsnews.com/news/egypt-votes-referendum-changes-that-would-allow-president-abdel-fattah-el-sisi-to-rule-until-2030 (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[11] Sayigh Y. Owners of the Republic: An Anatomy of Egypt’s Military Economy. Beirut : Carnegie Middle East Center, 2019. URL: https://carnegieendowment.org/research/2019/11/owners-of-the-republic-an-anatomy-of-egypts-military-economy (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[12] Roll S. Ägyptens Außenpolitik nach dem Putsch.

[13] Friends Again? Saudi Arabia, UAE Jump in to Aid Egypt // Christian Science Monitor. 2013. 10 July. URL: https://www.csmonitor.com/World/Global-Issues/2013/0710/Friends-again-Saudi-Arabia-UAE-jump-in-to-aid-Egypt (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[14] Butter D. Egypt and the Gulf: Allies and Rivals.

[15] Egypt’s Sisi Defends UN Syria Vote amid Saudi Spat // The New Arab. 2016. October. URL: https://www.newarab.com/news/egypts-sisi-defends-un-syria-vote-amid-saudi-spat (murojaat sanasi: 10.10.2026).

qatnashdi, ammo 2017-yilda Qatar blokadasiga hech ikkilanmay qo‘shildi[16]. Bu ikki qarorni bir-biriga solishtirsak, mantiq ko‘rinadi. Qatarga qarshi chiqish Qohiraning o‘z ichki dushmani haqidagi tasavvuriga mos edi. Yamandagi quruqlik urushi esa harbiylar uchun faqat xavf edi va rejimga hech narsa bermasdi. Boshqacha aytganda, Misr homiylariga o‘z manfaatiga mos kelgan joyda ergashgan.

Tiran va Sanofir orollari masalasi bu munosabatlarning ichki narxini yaqqol ko‘rsatdi. 2016-yil aprelida Saudiya qiroli tashrifi chog‘ida orollarni Saudiya Arabistoniga berish haqidagi kelishuv imzolandi va bu as-Sisi davridagi eng katta norozilik namoyishlariga sabab bo‘ldi. 2017-yil yanvarida Oliy ma’muriy sud kelishuvni bekor qildi, ammo parlament baribir 14-iyunda uni ratifikatsiya qildi[17]. Putnam tili bilan aytganda, ichkaridagi qarshilik jarayonni sekinlashtirdi, lekin to‘xtata olmadi, chunki avtoritar institutlar bu to‘siqlarni chetlab o‘tdi[18]. Hukumat orollar tarixan Saudiyaga tegishli bo‘lgan, degan huquqiy dalilni ham ilgari surgani uchun bu holatni faqat rejim manfaati bilan izohlash qiyin.

AQSh bilan munosabatlar boshqacha manzara beradi. Vashington 1946-yildan buyon Misrga qariyb 90 mlrd dollar yordam bergan va bu yordam mintaqadagi barqarorlik hamda 1979-yilgi tinchlik shartnomasi uchun qilinadigan sarmoya sifatida qaraladi[19]. 2013-yil oktabrida AQSh ayrim qurol turlarini yetkazib berishni to‘xtatdi, ammo 2015-yil martida cheklovlar olib tashlanib, yiliga 1,3 mlrd dollarlik harbiy yordam saqlab qolindi[20]. Qohira bu yillarda siyosiy talablarga deyarli yon bermadi. Ko‘rfaz pullari Vashington bosimini yumshatdi, Misrning strategik ahamiyati esa yordamni butunlay to‘xtatishni AQSh uchun qimmatga aylantirdi.

Shu o‘rinda bir izoh zarur. Misr armiyasining asosiy texnikasi Amerikada ishlab chiqarilgan, shuning uchun AQSh bilan hamkorlikni davom ettirish har qanday hukumat uchun mantiqiy bo‘lardi. Demak, rejim xavfsizligi bu hamkorlik nima uchun mavjudligini emas, balki uning qanday shaklda davom etganini, ya’ni siyosiy shartlarning rad etilishi va boshqa hamkorlar qidirilishini tushuntiradi. Achrainer ko‘rsatganidek, 2013–2017-yillarda Xitoy va Rossiya Misrning asosiy global hamkorlari qatoriga kirdi[21].

## G‘azo, Liviya va GERD

Masala bevosita chegara va suv xavfsizligiga borib taqalganda manzara murakkablashadi, chunki bu yerda milliy manfaat juda aniq.

[16] Butter D. Egypt and the Gulf: Allies and Rivals.
[17] Egypt Lawmakers Approve Island Transfer to Saudi Arabia // Al Jazeera. 2017. 14 June. URL: https://www.aljazeera.com/news/2017/6/14/egypt-lawmakers-approve-island-transfer-to-saudi-arabia (murojaat sanasi: 10.10.2026).
[18] Putnam R. D. Diplomacy and Domestic Politics.
[19] Sharp J. M. Egypt: Background and U.S. Relations : CRS Report № RL33003. Washington, DC : Congressional Research Service, 2024. URL: https://www.everycrsreport.com/files/2024-09-12_RL33003_56a7a24b48ff3f395a342727f5fdb79aa2ec621f.html (murojaat sanasi: 10.10.2026).
[20] Ibid.
[21] Achrainer C. Egyptian Foreign Relations under al-Sisi.

2023-yil 18-oktabrda as-Sisi Germaniya kansleri bilan matbuot anjumanida G‘azo aholisini Sinayga ko‘chirish Falastin masalasini yo‘qqa chiqarishga urinish ekanini aytdi va bu Sinayni Isroilga qarshi hujumlar uchun bazaga aylantirib, ikki davlat o‘rtasidagi tinchlikni xavf ostiga qo‘yishi mumkinligini ta’kidladi[22]. Keyinchalik Misr urushdan keyingi har qanday xavfsizlik tartibi 1979-yilgi shartnoma va uning chegara hududidagi kuchlarga oid protokollariga mos bo‘lishini talab qildi[23] va asosiy vositachilardan biriga aylandi. As-Sisining ommaviy noroziliklar bo‘lishi mumkinligi haqidagi ogohlantirishlarini ikki xil o‘qish mumkin. Bu rahbariyat ichki legitimlik xavfini chindan sezganini bildirishi ham mumkin (M3), Putnam ta’riflagan usulda xalqaro hamkorlarga bosim o‘tkazish uchun ichki cheklovni ro‘kach qilish ham bo‘lishi mumkin[24]. Har holda, aholining Sinayga ommaviy ko‘chirilishiga Misrdagi har qanday hukumat qarshi chiqqan bo‘lardi. Shuning uchun bu holatda rejim manfaati va milliy manfaatni bir-biridan ajratib bo‘lmaydi.

Liviyada vaziyat biroz boshqacha edi. 2020-yil iyunida as-Sisi Sirt va Jufra chizig‘ini Misr uchun “qizil chiziq” deb e’lon qildi. 20-iyulda parlament yopiq majlisda qo‘shinlarni chet elga yuborishga ruxsat berdi, ammo shu kunlarda prezident AQSh prezidenti bilan telefon orqali gaplashib, o‘t ochishni to‘xtatish rejimini saqlash va eskalatsiyadan qochish zarurligini ta’kidladi[25]. Turkiya va Qatar qo‘llab-quvvatlagan kuchlarning “Musulmon birodarlar” bilan bog‘liq deb qabul qilinishi Misr pozitsiyasida muhim o‘rin tutgan (M2). Shunga qaramay, uzun g‘arbiy chegaraning xavfsizligi ham o‘z-o‘zicha jiddiy sabab edi. Qizig‘i shundaki, harbiy aralashuv tahdidi amalga oshmadi va “qizil chiziq” oxir-oqibat ogohlantirish vazifasini bajardi. Xavfli harbiy sarguzashtdan bunday tiyilish ham rejim manfaatiga mos keladi: muvaffaqiyatsiz urush harbiylarning obro‘siga qattiq zarba bergan bo‘lardi.

GERD masalasi gipotezaning chegarasini eng aniq ko‘rsatadi. Efiopiya to‘g‘onni 2025-yil 9-sentabrda rasman ishga tushirdi. O‘sha kuni Misr tashqi ishlar vaziri Badr Abdulatiy BMT Xavfsizlik Kengashiga maktub yo‘llab, bu qadamni xalqaro huquqni buzuvchi bir tomonlama harakat deb baholadi; maktubda Misrning yillik 55,5 mlrd kub metrlik suv ulushi mamlakat ehtiyojidan ancha kam ekani ham eslatildi[26]. Nil suvi har qanday Misr hukumati uchun hayot-mamot masalasi, shu bois bu yerda asosiy sabab milliy xavfsizlikdir. Rejim xavfsizligining ta’siri qarorning mazmunida emas, uning

[22] Egypt’s President Sisi Affirms Solidarity with Palestinians, Rejects Displacement Attempts // Ahram Online. 2023. 18 October. URL: https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/1234/510488/Egypt/Foreign-Affairs/Egypt;s-President-ElSisi-affirms-solidarity-with-P.aspx (murojaat sanasi: 10.10.2026).
[23] Sharp J. M. Egypt: Background and U.S. Relations.
[24] Putnam R. D. Diplomacy and Domestic Politics.
[25] Egypt’s Parliament Approves Troop Deployment to Libya / Associated Press // PBS NewsHour. 2020. 20 July. URL: https://www.pbs.org/newshour/world/egypts-parliament-approves-troop-deployment-to-libya (murojaat sanasi: 10.10.2026).
[26] Egypt Sends Letter to UN Security Council over Ethiopia’s Unilateral GERD Operation // Ahram Online. 2025. 9 September. URL: https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/1234/552703/Egypt/Foreign-Affairs/UPDATED-Egypt-sends-letter-to-UN-Security-Council-.aspx (murojaat sanasi: 10.10.2026).

ohangida ko‘rinadi. Keskin bayonotlar ichki auditoriyaga qaratilgan bo‘lsa-da, amaliy siyosat diplomatiya va huquqiy vositalar doirasidan chiqmadi.

**2023–2025-yillardagi iqtisodiy bosim**

So‘nggi yillardagi qiyinchiliklar asosan tashqaridan keldi. 2023-yil oktabridan keyin G‘azo urushi va Qizil dengizdagi kemalarga hujumlar Suvaysh kanali daromadini keskin kamaytirdi: u 2023-yildagi 10,25 mlrd dollardan 2024-yilda 3,99 mlrd dollarga tushdi, kanaldan o‘tgan kemalar soni esa qariyb ikki baravar qisqardi[27].

Qutqaruv 2024-yil boshida keldi. 23-fevralda Misr hukumati Abu-Dabining ADQ kompaniyasi boshchiligidagi konsorsium bilan Ras al-Hikma hududini o‘zlashtirish bo‘yicha 35 mlrd dollarlik kelishuv imzoladi. Bu summaning bir qismi BAAning Misr Markaziy bankidagi 11 mlrd dollarlik depozitlarini investitsiyaga aylantirish hisobidan shakllandi[28]. Mart oyida XVF ham dastur hajmini taxminan 3 mlrd dollardan 8 mlrd dollarga oshirishga rozi bo‘ldi va buni G‘azo mojarosining turizm va kanal daromadlariga salbiy ta’siri bilan asosladi[29].

Biroq bu voqealarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri rejim xavfsizligi bilan bog‘lashga shoshilmaslik kerak. Valyuta tanqisligi sharoitida har qanday hukumat tashqi moliya izlagan bo‘lardi; bu oddiy davlat moliyasi masalasi. Iqtisodiy qiyinchilik rejim uchun xavfga aylanishi uchun u yuqori inflyatsiya va odamlarning noroziligi orqali o‘tishi kerak, ammo bunday ta’sirning rahbariyat qarorlariga bevosita aks etgani haqida ochiq manbalarda dalil yo‘q. Bundan tashqari, sababiy bog‘liqlik teskari bo‘lishi ham mumkin. G‘azo urushi Misrning mintaqa barqarorligi uchun ahamiyatini oshirdi va xalqaro yordam tashqi siyosatning sababi emas, balki shu mavqening natijasi bo‘lishi ehtimoldan xoli emas.

2013-yildagi vaziyat bilan solishtirsak, bir muhim o‘zgarish ko‘zga tashlanadi. O‘shanda Ko‘rfaz yordami grant, foizsiz depozit va neft mahsulotlari shaklida kelgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib u tijoriy investitsiyaga aylandi. Siyosiy homiylik o‘rnini biznes-hamkorlik egalladi. 2024-yilgi paketning yana bir xususiyati shundaki, u bitta homiyga emas, BAA, XVF, Yevropa Ittifoqi va Jahon bankiga tayandi. Bu Misr qaramlikdan qutulganini emas, balki uni bir necha manbaga bo‘lib yuborganini ko‘rsatadi. Roll tasvirlagan ziddiyat ham o‘z kuchida qoldi: Qohira siyosiy shartlardan qochishga erishdi, lekin valyuta kursini erkinlashtirish kabi iqtisodiy talablarni qabul qilishga majbur bo‘ldi[30].

---

[27] Egypt’s Revenue from the Suez Canal Plunged Sharply in 2024 / Associated Press // Arab News. 2025. 16 April. URL: https://www.arabnews.com/node/2597377 (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[28] ADQ-led Consortium to Invest USD 35 Billion in Egypt : press release // ADQ. 2024. 23 February. URL: https://adq.ae/newsroom/adq-led-consortium-to-invest-usd-35-billion-in-egypt (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[29] IMF Staff and the Egyptian Authorities Reach Staff Level Agreement on the First and Second Reviews under the EFF Arrangement : press release № 24/69 // International Monetary Fund. 2024. 6 March. URL: https://www.imf.org/en/news/articles/2024/03/06/pr-2459-egypt-staff-and-authorities-reach-agreement-on-reviews-under-the-eff-arrangement (murojaat sanasi: 10.10.2026).

[30] Roll S. Ägyptens Außenpolitik nach dem Putsch.

**Natijalarni umumlashtirish**

Yuqoridagi holatlarni yonma-yon qo‘ysak, rejim xavfsizligining ta’siri har xil sohada har xil kuchga ega ekani ko‘rinadi. Quyidagi jadvalda xulosalar qisqacha jamlangan.

***1-jadval. Rejim xavfsizligi omilining holatlar bo‘yicha qiyosiy bahosi***

| Holat | Asosiy mexanizm | Rejim va milliy xavfsizlik nisbati | Gipoteza uchun baho |
|---|---|---|---|
| Saudiya Arabistoni va BAA (2013–2016) | M1, M2 | Rejim xavfsizligi ustun | Kuchli, lekin tanlab |
| Tiran va Sanofir (2016–2017) | M1, ikki darajali o‘yin | Aralash | Qisman |
| AQSh (2013–2025) | M4, M1 | Mos | Shakli uchun kuchli, mavjudligi uchun zaif |
| G‘azo va Sinay (2023–2025) | M3, milliy xavfsizlik | Deyarli to‘liq mos | Mustaqil ta’sir zaif |
| Liviya (2014–2020) | M2, milliy xavfsizlik | Mos | O‘rtacha |
| GERD (2013–2025) | Milliy xavfsizlik, M3 | Milliy xavfsizlik ustun | Asosan tasdiqlanmadi |
| Iqtisodiy bosim (2022–2025) | M1, strategik qiymat | Davlat moliyasi ustun | Qisman |

Jadvaldan uch xil vaziyat ko‘rinadi. Ba’zi holatlarda, masalan G‘azo, Liviya va AQSh bilan munosabatlarda, rejim manfaati bilan davlat manfaati bir tomonga qarab turadi. Bu yerda rejim xavfsizligi qarorni kuchaytiradi, lekin uning yagona sababi emas. Ko‘rfaz bilan dastlabki yaqinlashuv, Qatar boykoti va AQShning siyosiy talablariga munosabatda esa ichki tahdid haqidagi tasavvur birinchi o‘ringa chiqadi, garchi bu qarorlar mamlakatga qimmatga tushgan bo‘lishi mumkin. GERD esa milliy manfaat to‘liq ustun keladigan holatga misol: rejim omili bu yerda faqat ritorikada seziladi.

Nazariya nuqtayi nazaridan Misr tajribasi neoklassik realizm va *omnibalancing*ni birga qo‘llash foydali ekanini ko‘rsatadi. Tashqi bosimlar Misr nimalarni qila olishi chegarasini belgilaydi, shu chegara ichida qaysi yo‘lni tanlashni esa ko‘pincha rejimning o‘z xavfsizligi haqidagi hisob-kitoblari hal qiladi.

Xulosa

Olingan natijalar 2013–2025-yillarda rejim xavfsizligi Misr tashqi siyosatining muhim, ammo yagona bo‘lmagan omili bo‘lganini ko‘rsatadi. Uning ta’siri sohadan sohaga farq qiladi.

Rejim manfaati eng kuchli namoyon bo‘lgan joy hamkor tanlash bo‘ldi. Hokimiyat tor elita qo‘lida to‘planib, islomiy muxolifat asosiy tahdid deb qaralgach, Qohiraning mintaqada kim bilan yaqinlashishi va kimdan uzoqlashishi shu tasavvurga

moslashdi. To‘rt mexanizm ichida moliyaviy omon qolish va ichki tahdidni tashqi siyosat orqali boshqarish eng ko‘p tasdiqlandi.

Ko‘rfaz monarxiyalari bilan munosabatlarda pul va siyosiy xavfsizlik bir-biriga chambarchas bog‘langan edi. Shunga qaramay, Misr ularning har bir talabini bajarmadi. Qatar boykotiga qo‘shildi, ammo Suriya va Yaman masalalarida o‘z yo‘lidan bordi. Bu xatti-harakatni tanlab moslashuv deb atash mumkin.

G‘azo, Liviya va GERD kabi masalalarda qarorning mazmunini milliy xavfsizlik va uzoq yillik strategik an’analar belgiladi. Rejim manfaati bu yerda bayonotlarning keskinligida va xavfli harbiy qadamlardan tiyilishda ko‘rindi.

2023–2025-yillardagi iqtisodiy qiyinchiliklar avvalo davlat moliyasi muammosi bo‘ldi va rejim xavfsizligiga faqat bilvosita ta’sir qildi. Misr qaramlikdan qutulmadi, balki uni bir necha manbaga taqsimladi.

Umuman olganda, rejim xavfsizligini birinchi o‘ringa qo‘yish siyosati Misrga cheklangan darajada mustaqillikni saqlab qolish imkonini berdi. Qohira siyosiy masalalarda homiylaridan farqli qarorlar qabul qila oldi, ammo moliyaviy jihatdan tashqi manbalarga muhtojligicha qoldi. Misrning Xitoy va Rossiya bilan munosabatlari hamda Sudan urushidagi mintaqaviy aktyorlarning roli birlamchi manbalar asosida o‘rganilsa, bu xulosalarni yanada aniqroq sinab ko‘rish mumkin bo‘ladi.

## Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Achrainer C. Egyptian Foreign Relations under al-Sisi: External Alignments since 2013. – London ; New York : Routledge, 2022.
2. ADQ-led Consortium to Invest USD 35 Billion in Egypt : press release // ADQ. – 2024. – 23 February. – URL: https://adq.ae/newsroom/adq-led-consortium-to-invest-usd-35-billion-in-egypt
3. Bellin E. Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring // Comparative Politics. – 2012. – Vol. 44, № 2. – P. 127–149. – DOI: 10.5129/001041512798838021.
4. Brownlee J. Democracy Prevention: The Politics of the U.S.-Egyptian Alliance. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012. – DOI: 10.1017/CBO9781139198738.
5. Butter D. Egypt and the Gulf: Allies and Rivals : research paper. – London : Chatham House, 2020. – URL: https://www.chathamhouse.org/2020/04/egypt-and-gulf David S. R. Explaining Third World Alignment // World Politics. – 1991. – Vol. 43, № 2. – P. 233–256. – DOI: 10.2307/2010472.
6. Egypt Lawmakers Approve Island Transfer to Saudi Arabia // Al Jazeera. – 2017. – 14 June. – URL: https://www.aljazeera.com/news/2017/6/14/egypt-lawmakers-approve-island-transfer-to-saudi-arabia
7. Egypt Sends Letter to UN Security Council over Ethiopia’s Unilateral GERD Operation // Ahram Online. – 2025. – 9 September. – URL: https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/1234/552703/Egypt/Foreign-Affairs/UPDATED-Egypt-sends-letter-to-UN-Security-Council-.aspx

8. Egypt Votes on Changes That Would Allow President Abdel Fattah el-Sisi to Rule until 2030 / Associated Press // CBS News. – 2019. – 20 April. – URL: https://www.cbsnews.com/news/egypt-votes-referendum-changes-that-would-allow-president-abdel-fattah-el-sisi-to-rule-until-2030
9. Egypt's Parliament Approves Troop Deployment to Libya / Associated Press // PBS NewsHour. – 2020. – 20 July. – URL: https://www.pbs.org/newshour/world/egypts-parliament-approves-troop-deployment-to-libya
10. Egypt's President Sisi Affirms Solidarity with Palestinians, Rejects Displacement Attempts // Ahram Online. – 2023. – 18 October. – URL: https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/1234/510488/Egypt/Foreign-Affairs/Egypt;s-President-ElSisi-affirms-solidarity-with-P.aspx Egypt's Revenue from the Suez Canal Plunged Sharply in 2024 / Associated Press // Arab News. – 2025. – 16 April. – URL: https://www.arabnews.com/node/2597377
11. Egypt's Sisi Defends UN Syria Vote amid Saudi Spat // The New Arab. – 2016. – October. – URL: https://www.newarab.com/news/egypts-sisi-defends-un-syria-vote-amid-saudi-spat
12. Friends Again? Saudi Arabia, UAE Jump in to Aid Egypt // Christian Science Monitor. – 2013. – 10 July. – URL: https://www.csmonitor.com/World/Global-Issues/2013/0710/Friends-again-Saudi-Arabia-UAE-jump-in-to-aid-Egypt
13. IMF Staff and the Egyptian Authorities Reach Staff Level Agreement on the First and Second Reviews under the EFF Arrangement : press release № 24/69 // International Monetary Fund. – 2024. – 6 March. – URL: https://www.imf.org/en/news/articles/2024/03/06/pr-2459-egypt-staff-and-authorities-reach-agreement-on-reviews-under-the-eff-arrangement
14. Putnam R. D. Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games // International Organization. – 1988. – Vol. 42, № 3. – P. 427–460. – DOI: 10.1017/S0020818300027697.
15. Roll S. Ägyptens Außenpolitik nach dem Putsch: Strategiewechsel zur Herrschaftssicherung. – Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik, 2016. – (SWP-Studie ; S 16). – URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/studien/2016S16_rll.pdf Rose G. Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy // World Politics. – 1998. – Vol. 51, № 1. – P. 144–172. – DOI: 10.1017/S0043887100007814.
16. Sayigh Y. Owners of the Republic: An Anatomy of Egypt's Military Economy. – Beirut : Carnegie Middle East Center, 2019. – URL: https://carnegieendowment.org/research/2019/11/owners-of-the-republic-an-anatomy-of-egypts-military-economy
17. Sharp J. M. Egypt: Background and U.S. Relations : CRS Report № RL33003. – Washington, DC : Congressional Research Service, 2024. – URL: https://www.everycrsreport.com/files/2024-09-12_RL33003_56a7a24b48ff3f395a342727f5fdb79aa2ec621f.html